14/07/2020

Μάνης Χρυσόστομος: Οι Κολλυβάδες Πατέρες

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Μάνης

Του Σεβ. Μητροπολίτου Μάνης κ. Χρυσοστόμου Γ’

Οἱ ὅσιοι Κολλυβάδες πατέρες δέν ἦσαν «ἀρτηριοσκληρωτικοί καλόγεροι», ὅπως τούς ἀποκαλοῦσαν κάποιοι ἀδαεῖς περί τά πνευματικά θέματα, ἀλλά πνευματοφόροι διδάσκαλοι καί καθηγητές ψυχῶν, παραδοσιακοί μοναχοί πού δημιούργησαν ἕνα ἀληθινό ἀναμορφωτικό κλίμα μέσα στήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Στήριγμά τους ἡ βιβλική καί πατερική διδασκαλία καί ἱερά Παράδοση.

Κυρίως τόν 18ο αἰ. καί ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. τό πνευματικό αὐτό ρεῦμα τῶν Κολλυβάδων πατέρων μέ ἀρχή τό Ἅγιον Ὄρος καί στή συνέχεια σέ ἄλλα μοναστικά φυτώρια στά νησιά, σ’ ὁλόκληρο τό Αἰγαῖο πέλαγος, ἀνέπτυξε καί ἐνίσχυσε τόν ὀρθόδοξο χριστιανικό πολιτισμό. Ἦταν βεβαίως μία δύσκολη χρονική περίοδος γιά

ὁλόκληρο τόν Ἑλληνισμό, καθ’ ὅτι ἡ γαλλική ἐπανάσταση καί ὁ διαφωτισμός τῆς Δύσης εἶχαν δημιουργήσει μία ἀρνητική ἐπιρροή ἀλλοτρίωσης τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ ἤθους στόν ἑλλαδικό χῶρο. Ὡστόσο οἱ Κολλυβάδες πατέρες ἀγωνίστηκαν, δίδαξαν, ἔγραψαν, νουθέτησαν τόν λαό καί κράτησαν τήν ὀρθόδοξη πίστη. Ἀνεδείχθησαν ἔτσι μεγάλες μορφές, ὡς, ὁ Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης (†1784), ὁ Μακάριος Νοταρᾶς (†1808), ὁ Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης (†1809), ὁ Ἀθανάσιος Πάριος (†1813), ὁ Ἱερόθεος τῆς Ὕδρας (†1814) κἄ.

Ὡς εἶναι δέ γνωστόν, τόν τίτλο «Κολλυβάδες» τόν ἔλαβαν σκωπτικά ἐπειδή αὐτοί οἱ πατέρες ἤθελαν ἀποκλειστικά νά τελοῦνται τά Ἱερά Μνημόσυνα μέ τά κόλλυβα μόνον τό Σάββατον καί ὄχι τήν Κυριακή. Τότε οἱ μοναχοί σέ μερικά μοναστήρια στό Ἅγιον Ὄρος εἶχαν χωρισθεῖ σέ δύο ὁμάδες τούς παραδοσιακούς Κολλυβάδες καί τούς ἐκσυγχρονιστές οἱ ὁποῖοι βέβαια γιά πρακτικούς λόγους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τελοῦσαν Μνημόσυνα καί τήν Κυριακή. Σημαντικό ἐπίσης θέμα ἦταν καί ἐκεῖνο τῆς συνεχοῦς Θείας Μεταλήψεως τήν ὁποία ὑπεστήριζαν καί δίδασκαν οἱ Πατέρες αὐτοί στηριζόμενοι στήν Ἁγία Γραφή καί τήν ἀρχαία Πατερική Παράδοση. Βασικά συγγράμματα τῶν Κολλυβάδων Πατέρων ἦσαν: Ἡ Φιλοκαλία καί ὁ Εὐεργετινός ὡς καί τό ἔργο «Περί τῆς συνεχοῦς Μεταλήψεως τῶν Ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ Μυστηρίων».

Τελικά οἱ Κολλυβάδες μετά τήν μεγάλη ἀναταραχή καί ἔκταση πού ἔλαβε τό ὅλο θέμα ἐξεδιώχθησαν ἀπό τό Ἅγ. Ὄρος, ἀλλά ὁ διασκορπισμός τους ἀνά τήν Ἑλλάδα ὑπῆρξε εὐεργετικός. Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε’ μετά τήν μακρά διένεξη πού εἶχε δημιουργηθεῖ γιά τό ὅλο αὐτό ζήτημα ἀποκατέστησε ἐπισήμως τούς Κολλυβάδες μέ σχετική Ἐγκύκλιο. Μάλιστα στήν ἐν λόγῳ Ἐγκύκλιο μεταξύ τῶν ἄλλων γράφει: «Χρέος ἔχουσιν οἱ εὐσεβεῖς ἐν ἑκάστῃ Ἱερᾷ Μυσταγωγίᾳ καί νά προσέρχωνται καί νά μεταλαμβάνωσι τοῦ Ζωοποιοῦ Σώματος, διά τοῦτο καί προσκαλοῦνται ὑπό τοῦ ἱερέως ἐν τῷ «Μετά φόβου Θεοῦ, πίστεως καί ἀγάπης προσέλθετε…».

Τά κυριώτερα Μοναστήρια τά ὁποῖα ὑπεδέχθησαν τούς Κολλυβάδες Πατέρες, ὅταν ἀνεχώρησαν ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος, ἦταν ἡ Ἱερά Μονή Εὐαγγελισμοῦ Σκιάθου (ἡ κατ’ ἐξοχήν Μονή τοῦ Ἀλεξ. Παπαδιαμάντη), ἡ Ἱ. Μ. Παναχράντου Ἄνδρου, Ἱ. Μ. Ἁγίου Νικολάου Ἄνδρου, Ἱ. Μ. Κεχροβουνίου Τήνου, Ἱ. Μ. Ζωοδόχου Πηγῆς Λογγοβάρδας Πάρου, Ἱ. Μονή Χοζοβιωτίσσης Ἀμοργοῦ, Ἱ. Μ. Προφ. Ἠλία Ὕδρας, Νέα Μονή Χίου καί ἄλλες μονές στήν Πάτμο, Χίο, Σάμο, Ἰκαρία κἄ.

Ἀξίζει νά παραθέσουμε μερικές πολύ χαρακτηριστικές ἀπόψεις γιά τούς Κολλυβάδες πατέρες.

Ὁ λόγιος μοναχός Θεόκλητος ὁ Διονυσιάτης γράφει στήν εἰσαγωγή του στή

μετάφραση τῆς Φιλοκαλίας: «Ἡ γνωριμία, φιλία καί συνεργασία μεταξύ τοῦ ἁγίου Μακαρίου Κορίνθου καί τοῦ ἀπό τῆς νήσου Νάξου ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτη, πού ἀποτελεῖ εὐλογημένο σταθμό γιά τήν ἐκκλησιαστική γραμματεία, χάρη στόν ἐμπλουτισμό τῆς Ἐκκλησίας μέ ἕνα μεγάλο ἀριθμό πολυτίμων συγγραμμάτων, πού προέκυψαν ἀπό τήν συνεργασία τῆς ἱερῆς αὐτῆς ξυνωρίδος». (Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, μετάφραση Ἀ. Γ. Γαλίτη, τ. Α’, Θεσσαλονίκη 1984).

Ὁ καθηγητής τῆς Πατρολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Παν. Χρήστου στή μελέτη του «Πνευματική δραστηριότης εἰς τό Ἅγιον Ὄρος κατά τούς χρόνους τῆς δουλείας» γράφει: «Ἀπό τό σύνολον τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς οἱ Κολλυβάδες εἶχον, δυνάμεθα νά εἴπωμεν, τήν πλουσιωτέραν μερίδα. Οἱ φίλοι καί ὑπερασπισταί των, ἄν καί ἀρχικῶς κατεδικάσθησαν μέ ἐπισήμους ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας, ἀργότερα ἀποκατεστάθησαν, μερικοί μάλιστα ἀπό αὐτούς ἀνεγνωρίσθησαν εἰς ἁγίους καί εἶχον τήν μεγαλυτέραν ἐπιρροήν εἰς τήν ἀνάπτυξιν τῶν θεολογικῶν καί πνευματικῶν ἐνδιαφερόντων τῶν ὀρθοδόξων λαῶν» (ἐν Ριζάρειος Ἐκκλ. Παιδεία, τ. Γ’, (1984), σελ. 245-266).

Ο ἕτερος καθηγητής, τῆς Λειτουργικῆς, στό ἴδιο παραπάνω Πανεπιστήμιο Ἰω. Φουντούλης ἐπισημαίνει: «Στό σκότος τῆς τουρκοκρατίας ἔλαμψε τό καθαρά παραδοσιακό πνευματικό «κίνημα» τῶν Κολλυβάδων. Τό τί πρόσφερε αὐτό στή λειτουργική ζωή τῆς Ἐκκλησίας, ἀρνούμενο τή στατικότητα τῆς ἐποχῆς καί τήν ἁπλοϊκή ἀντίληψη περί παραδόσεως, καί δυναμικά ἀναμοχλεύοντας τή λειτουργική πατερική παράδοση, εἶναι σ’ ὅλους γνωστό. Σ’ αὐτό ὀφείλεται ἡ προβολή τοῦ λησμονημένου αἰτήματος τῆς συχνῆς προσελεύσεως στή Θ. Κοινωνία, ἡ ἔξαρση τοῦ νοήματος τοῦ ἑβδομαδιαίου Πάσχα, ἡ συναφής προσπάθεια ἀπαλλαγῆς τῆς ἀναστάσιμης Κυριακῆς ἀπό τά νεκρώσιμα στοιχεῖα…» (Παράδοση καί Θεία Λατρεία, Θεσσαλονίκη, 1981).

Ὁ ἀξιόλογος συγγραφεύς Κώστας Σαρδελῆς γράφει σχετικά: «Οἱ κρατοῦντες τίς παραδόσεις τοῦ Γένους, πρόμαχοι τῆς Ὀρθοδοξίας καί τοῦ κοινοβιακοῦ ἰδεώδους τῆς πάλαι ποτέ καθ’ ἡμᾶς Ἀνατολῆς, Ἅγιοι Κολλυβάδες… σκόρπισαν σ’ ὅλη τήν Ἑλλάδα κηρύσσοντες τήν ἐκ τῶν ἔσω ἀναβάπτιση τοῦ Γένους στίς ἀθόλωτες πηγές τῆς Παράδοσης, ἔχτισαν μοναστήρια περίφημα Κοινόβια, ὅπως τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Σκιάθου, πού γρήγορα ὑψώνονται σέ μεγάλα κέντρα πνευματικῆς ἀκτινοβολίας». (Πρόγονοι, Ἀθῆναι 1985, σελ. 120).

Ἐμεῖς γράψαμε τό ἄρθρο αὐτό, μ’ ἀφορμή τήν μνήμη τοῦ ὁσίου πατρός Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου τόν ὁποῖο ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας στίς 14 Ἰουλίου θέλοντας νά ὑπογραμμίσουμε στό πρόσωπο τοῦ ὁσίου, ὁλόκληρη τήν ἁγιασμένη αὐτή ὁμάδα τῶν Κολλυβάδων Πατέρων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μορφές μέ ἁγιασμένη βιοτή, μέ ἀγωνιστικό φρόνημα, προσωπικότητες μέ φιλομάθεια καί χρηστοήθεια.

Σήμερα, πού προβάλλεται, ἐνίοτε, ἕνα παρακμιακό μοντέλο ζωῆς ἀμαυρώνοντας τό ἀνθρώπινο πρόσωπο καί ἡ πνευματική κρίση ἐμφανίζεται μέ ὑποχωρήσεις συνεχεῖς σέ ἀκατάλυτες βασικές ἠθικές ἀρχές, μέ συμβιβασμούς καί μέ συμπλέγματα, οἱ Κολλυβάδες Πατέρες θεωροῦμε ὅτι μποροῦν νά σταθοῦν καί νά μᾶς ποῦν τί σημαίνει συνειδητή κατά Θεόν ζωή, μιά ζωή δηλαδή, πού δέν καταρρακώνει, ἀλλ’ ἐξυψώνει καί τόν σύγχρονο ἄνθρωπο.

Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης.